

HET BOUWEN VAN DE EERSTE SLUIZEN TE SLIJKENS.....	44
1. De sluis van Plassendale in gebruik.	44
2. De vaart Plassendale-Nieuwpoort.	44
3. Brugge in grote financiële nood.	46
4. De Vrede van Münster (1648) Oorlogsdreigingen van Frankrijk in de Westhoek.....	47
5 .Het fort Sint-Filip te Slijkens	47
6 .Oostende overslaghaven en basis voor kapers.	48
7 .De nieuwe sluisen te Slijkens	48
8. Is het sas van Plassendale nog te herstellen?.....	50
9. Financieringsplan voor de nieuwe sluisen te Slijkens.,.....	51
10. Verder verval van de sluis van Plassendale.....	51
11. De graaf van Monterey te Plassendale.	52
12. Problemen voor de afwatering.	53
13. Het doek valt over het sas van Plassendale.	54
14. Afbraak van het sas en van het fort van Plassendale.....	55
15. Eerste steenlegging van het sas te Slijkens.	56
16. De zuidelijke vaartdijk steeds in gevaar.....	56
17. Werken te Slijkens stilgelegd.....	58
18. Overal wateroverlast in het Vrije.	58
19. Brugse kooplieden als geldschietters.	59
20. Werken te Slijkens hervat.	60
21. Opening van het sas van Slijkens.....	62
22. De gouverneurs van Oostende en Slijkens maken moeilijkheden voor de vrije doorvaart.	62
22. Verdere afwerking van het sas van Slijkens.....	64

HET BOUWEN VAN DE EERSTE SLUIZEN TE SLIJKENS.

door Raymond Vancraeynest

1. De sluis van Plassendale in gebruik.

De sluis van Plassendale en de vaart van Plassendale naar de "zeemond" te Oostende waren aangelegd in de eerste jaren volgend op het aflopen van het twaalfjarig Bestand 1609-1621. Aartshertog Albrecht, die samen met aartshertogin Isabella, de Zuidelijke Nederlanden bestuurde, overleed te Brussel op 13 juli 1621. Ook koning Filips III van Spanje was enige maanden tevoren overleden te Lissabon op 31 maart 1621 en werd opgevolgd door zijn zoon. Filips IV.⁽¹⁾

Isabella, de echtgenote van een souverain vorst, werd nu landvoogdes en behield nog een zekere schijn van souveriniteit⁽²⁾ Isabella stierf op 2 december 1633 en de markies van Aytona werd waarnemend landvoogd in afwachting van de komst van de nieuwe titulaire landvoogd. Onder haar bestuur waren er voortdurend moeilijkheden geweest met de Hollanders. Haar veldheer Spinola kon niet doeltreffend optreden bij gebrek aan geld uit Madrid om een goed uitgerust leger op de been te brengen en de soldaten te betalen die verscheidene keren op het punt stonden aan het muiten te slaan⁽³⁾. De algemene toestand was dus zeker niet gunstig om steun te verwachten uit Spanje om werken uit te voeren aan kanalen en rivieren. Die toestand bleef zo onder de nieuwe landvoogd, de Kardinaal-Infant Ferdinand van Oostenrijk, de derde zoon van Filips III en broer van Filips IV. Hij bleef hier tot aan zijn overlijden te Brussel op 9 november 1641.

2. De vaart Plassendale-Nieuwpoort.

Het is onder zijn bestuur dat koning Filips IV op 13 augustus 1638 aan de besturen van Brugge, Veurne en Duinkerke op hun rekwes een octrooi verleende om een kanaal te mogen graven van Plassendale naar Nieuwpoort en vandaar naar Veurne en Duinkerke. De Staten van Vlaanderen hadden daartoe een prospectie van de bestaande Ieperleet gedaan op 28 mei 1634 en volgende dagen om er verbeteringen en rechttrekkingen aan uit te voeren.

Op 21 juni 1634 namen burgemeester en schepenen van de stad en port van Oostende in het college de beslissing Jacques Chevaillier, greffier van de stad, af te vaardigen naar de vergadering van de Staten van Vlaanderen te Gent. Hij moest daar betogen over de schade die de haven van Oostende zou lijden als het nieuw gedelf wordt gegraven, bedektelijk voorgestaan door de afgevaardigden van Brugge Pauwels Sproncholf en pensionaris Blende. De haven van Oostende zal verzanden als de wateren van de Zuidleie niet meer zullen sueren langs

---

1 LEFEVRE J. Het Zuiden tijdens het Bestand, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, 1e uitg., deel VI, p. 230

2 LEFEVRE J. Het Zuiden onder Spaans bewind 1621 – 1648. Ibidem, p. 288

3 Idem, p. 296 –298.

Oostende, maar zullen afgeleid worden langs Plassendale naar het Pleytegat en zo door de haven van Nieuwpoort naar de zee. Het onderzoek ter plaatse was volgens Chevaillier, gebeurd door partijdige en verdachte personen ⁽⁴⁾.

Nog andere bezwaren werden door het magistraat van Oostende aangevoerd o.m. dat Zijn Majesteit de haven niet meer zou kunnen gebruiken voor zijn oorlogsbodems, dat de kooplieden groot nadeel zouden ondervinden, enz. ⁽⁵⁾.

De drie steden Brugge, Veurne en Duinkerke moesten alles zelf bekostigen. Zij waren de aannemers en zouden ook de opbrengsten innen.

Nieuwpoort kwam er niet in tussen. De koning kwam evenmin tussen; integendeel, hij eiste 130.000 florijn voor de toekenning van het octrooi. In dat octrooi werden wel enkele voorschriften aangestipt waaraan moest voldaan worden. Het werk zou erin bestaan vanaf Plassendale tot aan Nieuwpoort de bestaande vaarwegen te verbreden en te verdiepen en waar nodig in te korten door nieuw te delven gedeelten. Van Nieuwpoort ging het verder naar Veurne en vandaar naar Duinkerke door een nieuwe uitdelving. De minste waterdiepte moest overal 5 voet zijn en de minste breedte op de bodem 25 voet, zonder enige overdracht. In de vaart mocht er geen zout water binnengelaten worden tenzij als het niet anders kon bij het openen van de sluizen om schepen te laten passeren. Er mocht in elk geval niets gedaan worden waardoor de toestand van de haven van Oostende zou verslechteren, noch zelfs maar gevaar daarvoor zou lopen. Alleszins mocht er uit de Brugse vaart te Plassendale geen water getrokken worden om naar Nieuwpoort te laten afvloeien. Als na verloop van tijd mocht blijken dat sommige uitgevoerde werken nadeel zouden berokkend hebben aan de haven van Oostende, dan zouden de beheerders de nodige werken moeten uitvoeren om de oorspronkelijke toestand te herstellen, alles op hun kosten ⁽⁶⁾.

Lodewijk XIII van Frankrijk en de Verenigde Provinciën hadden in 1635 een verbond gesloten over een verdeling van de Zuidelijke Nederlanden. De Kardinaal-Infant moest het hoofd bieden aan het dubbele gevaar, zowel in het noorden als in het zuiden. Don Francisco de Melo, een trouwe medewerker op het terrein van de Kardinaal-Infant, zette na diens overlijden in 1641 zijn werk voort en werd als waarnemend landvoogd aangesteld. Na een paar nederlagen te hebben geleden tegen Frankrijk met het verlies van de vestingen Rocroi (1643) en Thionville (1644), werd de Melo teruggeroepen en de nieuwe landvoogd werd Don Juan van Oostenrijk (de tweede met die naam!), een bastaardzoon van Filips IV.

In die onzekere tijden gingen de werken aan de vaart Plassendale- Nieuwpoort maar traag vooruit. Het was ook niet gemakkelijk leningen aan te gaan om de

---

4 S.A.Brugge, nr. 291 Vaart Duinkerke 1580 – 1792, Pf. 305 (1580 – 1640)

5 Zie noot 4.

6 A.R.A. Brussel.Ministerie van Openbare Werken. Waterwegen nr. 2198 Kanaal Plassendale – Duinkerke. Hierin is een afschrift van het octrooi te vinden.

werken te financieren,. Anderzijds waren de tijdsomstandigheden blijkbaar gunstig voor het bedrijven van allerlei fraude. Uit een rapport aan de thesaurier-generaal en de commiezen van Financiën van de koning was gebleken dat er misbruiken bestonden aan het sas van Plassendale, waar toen Franchois Alverdoen sasmeester was. Degene die gelast was met het openen en sluiten van de sasdeuren deed dat overdag en 's nachts naar eigen goeddunken zonder de toezieners te verwittigen. Deze laatste was aangesteld door de Kamer van Licenties te Brugge om de rechten te ontvangen voor Zijn Majesteit. Nu werd op 8 oktober 1639 een tweede toezieners aangesteld en er werd besloten dat de sasmeester de sasdeuren niet mocht openen dan in aanwezigheid van een van beide toezieners, die verplicht werden daar te wonen.

Alverdoen, daarvan op de hoogte gebracht op 17 oktober 1639, liet op 1 april 1640 weten dat hij niet zou gehoorzamen omdat hij aangesteld was door de Staten van Vlaanderen en van daar de bevelen verwachtte. De misbruiken te Plassendale bleven bestaan maar de koning gaf op 21 augustus 1640 bevel, langs de Staten van Vlaanderen om, dat de sasmeester zich naar de getroffen regelingen moest schikken ⁽⁷⁾.

3. Brugge in grote financiële nood.

Het magistraat van Brugge, benevens die van Veurne en Duinkerke, verkeerden weldra in grote financiële nood wegens de aangegane werken voor de nieuwe vaart Plassendale-Duinkerke. De kosten vielen veel zwaarder uit dan geraamd. De betaling van 130.000 gulden voor het octrooi, en de renten op de andere leningen, waren in 1647 al verachterd over de jaren 1644 en 1645. Bovendien zorgde de conjunctuur ervoor dat praktisch alle scheepvaart was stilgevallen door het verlies van Veurne en Duinkerke in 1646, veroverd door de Fransen.

Op de smeekbede van de stad Brugge verleende de koning op 26 juni 1647, bij uitzonderlijke gratie, uitstel van betaling van de renten over 1646 en 1647, mits zij dadelijk de verschenen renten over 1644 en 1645 zonder uitstel betalen of doen betalen ⁽⁸⁾.

Het Brugs magistraat kon de afspraken over de betalingen niet nakomen en moest een nieuw smeekschrift tot koning Filips IV richten voor verder uitstel van betaling, temeer omdat nu ook Diksmuide in handen van de vijand was gevallen op 13 juli 1641. De koning stond een nieuwe herschikking van de betalingen toe op 15 februari 1648 ⁽⁹⁾.

---

7 A.R.A.Brussel. Geheime Raad. Spaanse periode, nr. 1310. Watyeringen 1630 – 1679.

8 Idem, nr. 1336 Kanalen en rivieren.

9 zie noot 8

4. De Vrede van Münster (1648) Oorlogsdreigingen van Frankrijk in de Westhoek.

De zwakkeling Don Juan van Oostenrijk ondervond heel wat tegenstand in onze gewesten en de koning stelde aan het hoofd van het burgerlijk gezag in 1644 Don Francisco de Moura aan, markies van Castel-Rodrigo, als waarnemend landvoogd. Deze werd in 1647 vervangen door de nieuwe landvoogd Leopold Willem, aartshertog van Oostenrijk, de jongste broer van keizer Ferdinand III⁽¹⁰⁾.

Kort na zijn aankomst in onze gewesten werd in 1648 de Vrede van Münster gesloten die de definitieve scheiding bezegelde tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden. Leopold Willem bleef hier tot in mei 1656 en werd opgevolgd, opnieuw, door Don Juan van Oostenrijk, die nu zonder veel tegenkantingen werd aanvaard. Door zijn onkunde leed het Spaanse leger zware nederlagen o.m. in de Westhoek, en hoewel hij niet werd afgezet, werd hij toch teruggeroepen in februari 1659⁽¹¹⁾.

Koning Filips IV benoemde op 6 november 1658 tot waarnemend landvoogd Don Luis de Benavides Carillo et Toledo, markies van Fromista en Caraceña. Als cavalerie-generaal had hij al vóór de Vrede van Münster in onze gewesten gediend. Teruggeroepen naar Madrid, werd hij in oktober 1664 vervangen als waarnemend landvoogd door Francisco de Moura, markies van Castel-Rodrigo, die hier bleef tot in oktober 1668. Filips IV was overleden in 1665 en werd opgevolgd door zijn zoon Karel II, nog een tener en ziekelijk kind van amper vier jaar oud !! Regentes werd zijn moeder Maria Anna van Oostenrijk. Zij was een zwakke persoonlijkheid en er viel dus niet veel te verwachten van de weerstand tegen de oorlogsbedreigingen van Frankrijk en de Noordelijke Nederlanden⁽¹²⁾.

5 .Het fort Sint-Filip te Slijkens .

Het enige dat er kon gedaan worden was hier en daar een fort bouwen. Gedurende het jaar 1664 werd op het uiteinde van de vaart Plassendale-Oostende, die een getijarm was, bij Slijkens het fort Sint-Filip gebouwd. Het eigenlijke fort waar een onderkomen was voor een garnizoen, met een kapel, bediend door de paters Kapucijnen van Oostende, lag op de zuidelijke oever (waar op heden de verbinding Kennedyrotonde-De Bolle, de Vergunningenstraat en de containeroverslagplaats liggen). Het kroonwerk, dat veel minder uitgestrekt was, lag ten noorden van de huidige Voorhavenbrug.

---

10 zie noot 2, p. 304 – 306.

11 LEFEVRE J. Het slotbedrijf van het Spaans regime in de Zuidelijke Nederlanden 1648 – 1700, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1e uitgave, deel VII, p. 101 - 102

12 *Ibidem*, p. 103 – 107.

Op 12 januari 1665 werd daar door de markies van Castel-Rodrigo kapitein Christiaan de Vinder benoemd als commandant om er de gendarmerie liggend in garnizoen te besturen. Dat gebeurde op last en onder bevel van de militaire gouverneur van Oostende, die toen Don Pedro de Savala was. Kapitein de Vinder overleed in juli 1670. In zijn plaats kwam daar sergeant-majoor Don Francisco de Prado y Contreras zijn Waalse infanteriecompagnie bevelen, en in de toekomst ook andere troepen, steeds onder het bevel van de gouverneur van Oostende ⁽¹³⁾.

6 .Oostende overslaghaven en basis voor kapers.

In het begin van 1665 was de spanning weer toegenomen tussen Engeland en Frankrijk. De Oostendse kooplieden hadden vernomen, zowel uit Engeland als uit Holland en Zeeland, dat de voorbereidingen op de oorlog voortgingen. Ze durfden geen goederen meer rechtstreeks van uit Engeland naar Holland en Zeeland, of omgekeerd, verschepen uit vrees dat ze zouden in beslag genomen worden. De handelaars van Engeland, Holland en Zeeland wensten hun goederen naar Oostende te zenden om ze daar in een ander schip over te laden in transit zonder dat ze aan land gebracht werden. De Oostendse kooplui vroegen aan de koning dat die goederen geen inkomrechten zouden moeten betalen en slechts 1 % van de waarde bij het verlaten van de haven.

De koning verleende hun die toelating, getekend te Brussel op 26 januari 1665 door D'ennetières, d'Ognate en Arscamp, mits bijkomende betaling van 1% con-
voogeld ⁽¹⁴⁾.

Die jaren waren ook gunstig voor de kaapvaart van uit Oostende zoals blijkt uit de lijst van 80 opgebrachte schepen in de haven van Oostende tussen september 1667 en mei 1668. ⁽¹⁵⁾

7 .De nieuwe sluizen te Slijkens .

Op 23 mei 1669 verschenen op de vergadering van de Staten van Vlaanderen te Brugge, de graaf van Soore, ridder van het Gulden Vlies, Loys Erembault, heer van Dudzele, voorzitter van de Raad van Vlaanderen, Nicolaas Maes, ridder, heer van Ophem, Raad en commies van Zijn Majesteits Domeinen en Financiën, oppertoeziener van de werken en fortificaties in Vlaanderen en Artesië. Zij droegen bij zich geloofsbrieven gegeven te Brussel op 20 mei, met een uitvoerig voorstel, geproclameerd door de nieuwe waarnemende landvoogd Don Iñigo de Velasco, connestabel van Castilië en Leon, benoemd sinds oktober 1668 als opvolger van markies Castel-Rodrigo.

---

13 S.A. Brugge, br. 69 Sas van Slijkens, Pf. 218 1664 – 1725.

14 S.A. Brugge, nr. 77 Haven van Oostende, Pf 232 Stukken van diverse aard 1665 – 1780.

15 BOWENS J Nauwkeurige beschrijving ..., deel I, p. 136 – 139.

Dat voorstel behelsde het bouwen van een nieuw sas bij het koninklijk fort Sint-Filip i.p.v. dat van Plassendale dat zou afgebroken worden. Dat laatste sas was in zeer slechte staat en kon geen grote schepen ontvangen.

De connestabel verzocht de Staten van Vlaanderen de uiteenzetting van het voorstel niet alleen te aanhoren, maar een korte, goede en vruchtbare beslissing te nemen.

De afgevaardigden gaven aan de Staten van Vlaanderen het volgende in overweging te nemen. Het bestuur van het land was bekommerd om de vrede en om de ontwikkeling van de koophandel. Grote sommen werden besteed aan de verbetering van de haven van Oostende en aan de bouw en de uitrusting van convoischepen om de zeehandel te beschermen. Dat alles zou vruchteloos blijven als men geen nieuw sas bouwt dat alle soorten schepen kan ontvangen met een opening in evenredigheid met de rivieren waarop die schepen in alle veiligheid kunnen varen en aanleggen.

De rivieren van Gent naar Brugge en vandaar naar Oostende, samen met de dijken en het sas van Plassendale zijn eigendom van de Provincie. De verdieping en de verbreding van die rivieren en de bouw van het sas gebeurden op kosten van de Provincie. Als men geen nieuw sas bouwt dat breder en dieper is dan dat van Plassendale zijn alle gedane inspanningen tevergeefs geweest. Het sas van Plassendale zal maar korte tijd verder kunnen blijven bestaan zonder uiterst grote uitgaven voor herstellingswerken en ondertussen met het dreigend gevaar dat het almeteens in mekaar valt.

Als men het sas herstelt zal men ook daar een koninklijk fort moeten bouwen om het te beschermen. Men zou dus de kosten moeten dragen voor twee garnizoenen, één voor het fort Sint-Filip en één voor het fort van Plassendale, in plaats van één garnizoen als het nieuw sas bij het fort Sint-Filip zou gebouwd worden.

Dat nieuw sas zal veel dichterbij Oostende liggen en zal dus beter beschermd zijn. Men zal daar het zeewater beheersen om het eventueel te gebruiken tegen de vijand.

De schepen zullen het sas over één getij kunnen binnenlopen en eenmaal het sas voorbij, zullen ze in beschutte wateren komen.

Men zal ook de haven kunnen verbeteren en de zandbank vóór de haveningang kunnen wegspoelen doordat het geloosde water met groter snelheid en kracht daar zal aankomen aangezien de afstand veel korter is.

Eenmaal het sas gebouwd is, zal men een groot deel van de gronden aan weerszijden van de vaart kunnen bedijken, opdat de kreken, samen met het water dat van het sas komt, een grotere werking zullen uitoefenen.

De Staten van Vlaanderen moeten dat nieuw sas betalen en daartoe de belastingen en accijnzen verhogen, zonder de gewone mensen te treffen, maar wel de brouwers en de belastingontduikers. De rechten moeten betaald worden op de

gebroken gerst en niet op het bier. Van Gent naar Brugge zal men 15 stuivers betalen in plaats van 12 en van Brugge naar Oostende 6 stuivers in plaats van 4. De Staten van Vlaanderen moeten 120.000 gulden laten lichten door de 12 commiezen van de Provincie op hun persoonlijke naam.

Sommige leden van de vergadering twijfelden of het sas van Plassendale wel door de Provincie van Vlaanderen werd gebouwd. Daarop antwoordden de afgezanten van de landvoogd dat het sas van Plassendale ten laste was van de Provincie voor alle herstellingen en restauratie.

Volgens ingeniarissen zal het in orde brengen van het sas zoveel kosten als het bouwen van het nieuw sas bij het fort Sint-Filip, dat op 240.000 gulden werd geraamd. De afgezanten hoopten op een snelle en gunstige beslissing, zonder uitstel.⁽¹⁶⁾.

8. Is het sas van Plassendale nog te herstellen?

Toch beslisten de Staten van Vlaanderen eerst nog eens het sas van Plassendale te laten onderzoeken door hun afgevaardigden Hanneron, Merelbeke, Cobrisse, Costenoble, Lernout en landmeter de La Porte.

Ze bevonden het sas op 5 juni 1669 in zeer slechte en gevaarlijke staat. Het was onzeker of het nog hersteld en behouden kon worden.

Verscheidene zuigers waren doorgebroken en onder de fondamenteën werd een belangrijke holte vastgesteld. Met een peilstok van 12 voet lengte was de bodem nog niet te bereiken; groot gevaar bestond dat het sas bij stormweer zou instorten en weggespoeld worden.⁽¹⁷⁾.

De Schepenen van de Keure van Gent wilden ook eerst nog door ingeniarissen een schatting laten maken van de herstellingen⁽¹⁸⁾.

Ook het hoofdcollege van de Staten van Vlaanderen adviseerde dat de Geestelijkheid en de Vier leden gunstig zouden gestemd zijn voor de bouw van een nieuw sas te Slijkens voor 240.000 gulden.

De graaf van Soore deed al op 10 juni 1669 nadere voorstellen voor het nieuw sas. Sinds de verdieping van de vaart was deze nu 4 voet dieper dan de bodem van het bestaande sas. Langs het nieuw sas zullen de schepen die uit zee komen, direct naar Brugge kunnen doorkomen wat door gebrek aan diepte van het huidige sas niet kan. De schepen zullen vlugger in de kalme rivier komen, buiten de gevaren van stormen in de haven van Oostende. Het nieuw sas te Slijkens werd geraamd op 200.000 tot 250.000 gulden.

---

16 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen, nr 10783.

idem. Resolutieboek nr. 165, fo 7v^o - 14.

17 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen nr. 10783.

18 S.A. Gent. Reeks 90, doos 25, map 15.

9. Financieringsplan voor de nieuwe sluisen te Slijkens.,

Daar het nu al half juni 1669 was zouden dit jaar van het nieuw sas alleen nog de fondamenten kunnen gelegd worden en 7 voet metselwerk kunnen uitgevoerd worden. De rest moest dan tijdens het volgend jaar vanaf mei 1670 gebeuren. Voor dit jaar waren dus hoogstens 120.000 gulden nodig. Verhoopt werd een voorschot van 60.000 gulden te bekomen van Zijn Majesteit en 60.000 gulden van de maaldery.

Voor het volgend jaar zouden dan nog eens 120.000 gulden nodig zijn, samengesteld uit 40.000 gulden als voorschot van Zijn Majesteit en 80.000 gulden van de Provincie. In totaal zou de Provincie voor 140.000 tot 150.000 gulden bijdragen en Zijn Majesteit zou het sas volledig ter beschikking stellen van de Provincie.

De jaarlijkse intrest van de ontleende kapitalen bedroeg 9.000 gulden. Om dat te betalen zou het vaargeld van de bargie Brugge-Gent van 12 op 15 stuivers gebracht worden wat 6.000 gulden zou opleveren. De overige 3.000 gulden zouden komen van het vaargeld van het schip dat dagelijks vaart van Brugge naar Oostende. Dat zal nu 8 stuivers bedragen. Met de nieuwe sluis zal men wel tot dichtter bij Oostende kunnen varen.

Daarentegen, de schippers van Oostende die nu profiteren van 3 stuivers van Plassendale naar Oostende, zullen het moeten stellen met één stuiver van Slijkens naar Oostende. De bargie zou nu wel tweemaal daags heen en terug van Brugge naar Oostende kunnen varen vermits men met het nieuw sas niet meer zal moeten wachten op het getij van de zee ⁽¹⁹⁾.

10. Verder verval van de sluis van Plassendale.

In dezelfde maand juni meldde de sasmester Francois Alverdoen een breuk aan de schofdeuren van de schuursluis. Dadelijk werd beslist herstellingen te laten uitvoeren door timmerman Pieter Jordaens en smid Maximiliaan Millecamp.

Die herstellingen hadden blijkbaar weinig geholpen want op 23 augustus 1669 stelde men vast dat het sas in een zeer gevaarlijke staat was. De Staten van Vlaanderen beslisten dadelijk het sas te gaan visiteren samen met de landmeters Hendrik de La Porte en F. de Bie ⁽²⁰⁾. In hun rapport kwamen zij tot het besluit dat het sas moest droog gelegd worden wegens het bestaan van diepe zuigers en groot waterverlies ⁽²¹⁾.

Ondertussen had op 17 juni 1669 de aanbesteding plaats gehad voor het nieuw sas van Slijkens en op 28 juni werd de eerste spade in de grond gestoken door de graaf van Soore. Hij was wel wat voorbarig tewerk gegaan want spoedig daarna

---

19 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 165, fo 22.

20 Ibidem, fo 99v°

21 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 166 fo 491v°

liet de landvoogd de Velasco op 4 augustus de werken stilleggen, ongetwijfeld bij gebrek aan geld ⁽²²⁾.

Het bleef slecht gaan met het sas van Plassendale, hoe kon het ook anders. Op 12 oktober 1669 deed landmeter de La Porte een nieuwe visitatie in opdracht van de Staten van Vlaanderen. Men was toen bezig het zoute plankier met nieuwe planken en lange ijzeren nagels toe te dekken, zo goed en zo kwaad als het kon. De losse arduinblokken van de westelijke hoofden van dat sas en van de twee kaaien van de schuursluizen werden opgespied, want alle mortel was er van tussen gevallen. Als het zo verder ging zou men een dam moeten werpen in het verse schuurwater en de wateren sueren, deels door de twee verlaten van de oostelijke deuren van het groot sas, deels door het klein sas in de Nieuwpoortse vaart, en zo verder door het sas Verloren Cost te Snaaskerke, deels ook langs de stad Damme en door de twee retenen die in 1664 door de Provincie werden aangelegd te Pereboom en te Hoeke. Als dat alles niet volstaat zal men de oostelijke deuren helemaal moeten open zetten. Al die maatregelen kunnen te laat komen; het sas kan instorten en de landen kunnen zo met zeewater overstroomd worden want de bermen van de vaart Plassendale- Brugge zijn niet gemaakt om te weerstaan aan hoge zeevloed.

De sluismeesters en de ontvanger Octaviaan van Marissiën van de watering van Blankenberge, kwamen op 12 april 1670 in de Staten van Vlaanderen opnieuw hun grote bezorgdheid uitdrukken over de zeer gevaarlijke staat waarin het sas van Plassendale zich bevond ⁽²³⁾.

Ze stelden voor dat er twee dammen zouden opgeworpen worden, één langs de zee kant en één landwaarts om alles degelijk te onderzoeken. In juni 1670 werden de twee dammen aanbesteed. In juli was de zoete dam helemaal afgewerkt en de zeedam zou over drie dagen gesloten worden. De dijken van de vaart tussen Plassendale en Oostende vertoonden verscheidene doorbraken en uitgespoelde gaten die zo vlug mogelijk moesten gestopt worden ⁽²⁴⁾. Het kanaalpand tussen de twee dammen werd terstond leeggemalen.

11. De graaf van Monterey te Plassendale.

De nieuwe waarnemende landvoogd Don Juan Domingo de Zuniga y Fonseca, graaf van Monterey en Fuentes, liet uit Brussel aan de Staten van Vlaanderen weten dat hij persoonlijk naar Plassendale zou komen. De werkzaamheden moesten met bekwame spoed voltooid worden. Hij was ervan overtuigd dat niemand ze zou willen vertragen daar die werken het welzijn van het land beoogden. Hij was wel van mening dat er toch moeilijkheden zouden kunnen rijzen als het op betalen aankwam.

---

22 BOWENS J, o.c., p. 142.

23 Zie noot 21.

24 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 166, fo 511v^o fo 773v^o, fo 827.

Daarom gebood hij, in naam van Zijn Majesteit, de orders te bespoedigen aan de commiezen van de maalterij opdat de betalingen zonder uitstel zouden gebeuren ⁽²⁵⁾

Op zondag 31 augustus 1670 werd het sas van Plassendale gevisiteerd door de Staten van Vlaanderen in bijzijn van de graaf van Monterey en van de ingenia-rissen en landmeters van Marcke, Boulengier, de La Porte, de Bie, Wissche, Plante en anderen ⁽²⁶⁾ .--

Uit het verslag van dat bezoek blijkt dat er onder de noordzijde van de westerse hoofden van het sas grote holten werden gevonden, zodanig zelfs dat men onder het onderste plankier een stok van 12 voet lang 7 voet diep kon steken. Deze was niet verder meer te vervolgen zonder de metserij die erop rust af te breken. Ook onder de zuidzijde van dezelfde hoofden was er een holte onder het plankier zodat men er stokken van 4-5 voet lang kon onder steken. Het plankier zelf was wel 1,5 voet opgelicht. Balken en planken waren weggespoeld met holten van 3-4 voet eronder. Het arduin van de beide hoofden was losgebroken en achteraan wel een halve voet van de bakstenen afgescheurd. De mortel van tussen het arduin van de drie schietspoelen van de schuursluis was uitgespoeld en de stenen lagen los op elkaar. Verdere afbraak was nodig om te oordelen of het sas nog te herstellen was ⁽²⁷⁾ .

12. Problemen voor de afwatering.

Ondertussen bleef de afdamming van het schuursas van Plassendale niet zonder gevolgen voor de afwatering van de Zuidleie en van de Gentse Lieve. Op 2 oktober 1670 liet de graaf van Monterey van uit Brussel aan de Staten van Vlaanderen weten dat er voor de afwatering andere uitwegen moesten gezocht worden, zoals destijds in 1664, toen de vaart Plassendale - Brugge verbreed en uitgediept werd. In naam van Zijn Majesteit beval hij hun zonder dralen de werken te starten die nodig waren om de afwatering te verzekeren, met name aan de retenue van de Pereboom, aan de kleine sluisjes van het fort Sint-Donaas, aan de rivier de Zoute, om het sas te kunnen gebruiken dat sinds enige jaren bij Sluis werd gebouwd ⁽²⁸⁾.

Op vraag van de graaf van Monterey zonden de Staten van Vlaanderen een afvaardiging naar Plassendale, die op 30 oktober de sluis bezocht en een omstandig verslag liet opnemen door Hendrik de La Porte, F. de Bie en Florens Schockaert, met een bestek van de werken en materialen die nodig zouden zijn om het sas weer op te bouwen. De breedte van het sas moest van 28 op 34 voet

---

25 S.A. Gent. Reeks 92, doos 25, map 24.

26 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 166, fo 833v°, fo 890.

27 Ibidem, fo 898.

28 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 167, fo 17v°, fo 56.

gebracht worden en de diepte moest één voet meer bedragen d.w.z. een weinig dieper dan de bodem van de vaart van Plassendale naar Brugge. De kosten werden op 110.000 gulden geraamd. Voeg daarbij nog 40.000 gulden voor de aanpassing van de oostelijke deuren, dan kwamen de geraamde kosten op 150.000 gulden. De aanbestedingen moesten binnen een maand uitgeschreven worden om de materialen te kunnen aanvoeren en de werken te starten begin april 1671.

De watering van Blankenberge was niet tevreden over de lozing van het water langs de Zoutevaart. Daarom werd op 8 november 1670 een aanbesteding gehouden van een zekere dijk of vingerling ten noorden van het sas van Plassendale om de wateren komende van Gent en Brugge door een coupure af te leiden naar de kleine sluis van de watering van Blankenberge en van daar naar zee .

De Staten van Vlaanderen stelden ook vast dat Jan de Roo in gebreke gebleven was zijn aangenomen werk aan de zuiddijk van de vaart tussen Plassendale en het fort Sint-Filip uit te voeren. Ze besloten het werk opnieuw aan te besteden en de voornoemde de Roo aan te houden ⁽²⁹⁾.

13. Het doek valt over het sas van Plassendale.

De Raad van Financiën uit Brussel vroeg aan de Staten van Vlaanderen op 21 november 1670 wat er nu moest gebeuren met het sas van Plassendale: ofwel herstellen, ofwel helemaal nieuw bouwen. Ze moesten zo vlug mogelijk antwoorden om Zijn Excellentie te kunnen van advies dienen.

De gedeputeerden trokken op 29 december 1670 met de ingeniarissen Genesis Paen en Joannes Jacobs Morel naar Plassendale voor nog een laatste onderzoek van het sas. Deze ingeniarissen trokken vervolgens samen met de landmeters de La Porte en de Bie naar Brussel om er met het Hof te beraadslagen over het sas.

Het besluit was dat het sas van Plassendale werd opgegeven en dat er een nieuw sas zou gebouwd worden te Slijkens tussen Bredene en Oostende aan het fort Sint-Filip. Zijn Excellentie stelde de lopende middelen ter beschikking van de Provincie voor drie opeenvolgende seizoenen: twee zomerseizoenen en één winterseizoen, lopende van 1 mei 1670 tot 31 oktober 1671.

De Staten van Vlaanderen moesten voor het nieuw sas 200.000 gulden lichten. Zijn Excellentie beval aan de prins van Bournonville, gouverneur van Artesië en aan de commies van Financiën, de heer van Ophem, een bezoek te brengen aan de plaats van de nieuwe sluis. Ze waren vergezeld van de ingeniarissen van Zijn Majesteit, deze van de Staten van de Verenigde Provinciën en deze van de Provincie Vlaanderen. Er werd ook besloten dat er geld moest komen om de havenhoofden van Oostende te verlengen teneinde de zandbank aan de monding van de haven te verminderen en te verdrijven om de haven gemakkelijker toeganke-

---

29 Ibidem, fo 73v°, fo 77, fo 82v°.

lijk en veiliger te maken ten voordele van de scheepvaart en van gans de Provincie ⁽³⁰⁾.

De Provincie vroeg in ruil voor de toelating 200.000 gulden te mogen lichten, dat ze recht en gezag zou krijgen over die nieuwe sluis en over de opbrengst ervan zoals dat ook het geval was voor het sas van Plassendale ⁽³¹⁾.

De Raad van Domeinen en Financiën liet op 17 februari 1671 weten aan de Staten van Vlaanderen dat Zijn Excellentie de akte van aanvaarding van de 200.000 gulden had ondertekend. Zijn Majesteit beval de Staten van Vlaanderen de 200.000 gulden te lichten tegen 6,25 % (of de penning 16) zonder tijdverlies en ze direct over te maken aan diegenen die het nieuw sas moesten bouwen.

Na veel gekibbel onder de vier leden van Vlaanderen werd overeengekomen dat Gent zou tussenkomen voor 110.000 gulden. Brugge, het Vrije en Ieper zouden elk voor 30.000 gulden instaan ⁽³²⁾.

14. Afbraak van het sas en van het fort van Plassendale.

Al in 1670 hadden Cesar Vinaige en Maximiliaan Feytens aangenomen het sas van Plassendale althans gedeeltelijk af te breken. Dat werk was in juni 1671 niet voltooid zodat beslist werd een nieuwe aanbesteding uit te schrijven voor de totale afbraak.

De graaf van Monterey gaf op 20 juni 1671 aan de Staten van Vlaanderen bevel de fortificaties bij het sas van Plassendale af te breken op hun kosten. De soldaten daar gelegerd zouden verplaatst worden als de werk:en uitgevoerd waren ⁽³³⁾

In juli 1671 werden de fortificaties van Plassendale geëffend: retranchementen, halve manen, hoornwerk, ...alles uitgevoerd door aannemer Joos du Flo tegen 700 gulden.

De graaf van Monterey was niet tevreden met de uit gevoerde nivelleringswerken van de versterkingen bij Plassendale en beval dat die werken volledig moesten afgemaakt worden. Dat was nog niet gebeurd zodat de vijand ze in 24 uren weer in staat van verdediging zou kunnen brengen.

In september 1671 liet de graaf van Monterey aan de Staten van Vlaanderen weten dat hij vreesde voor overstromingen nu dat de vaart te Slijkens was afgesloten door twee dammen sinds mei 1671. De Staten van Vlaanderen hadden een sluis voorzien in de dijk naar Plassendale om het water daarlangs te lozen in de polder van Zandvoorde en van daar naar de zee. Zijn Excellentie, in naam van Zijn Majesteit, beval de Staten van Vlaanderen dat dit werk zo vlug mogelijk moest af zijn.

---

30 Ibidem, fo 43, fo 81v°, fo 112v°

31 S.A. Gent. Reeks 92, doos 26 – 27, bundel 26, map 6.

32 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 167, fo 45, fo 138, fo 202.

33 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 168, fo 43, fo 73, fo 93v°, fo 104.

Door de storm die woedde op 21 en 22 september 1671 was de zuidelijke vaartdijk tussen het fort Sint-Filip en Plassendale zeer sterk afgekald over een afstand van 200 roeden (768 m). Het land werd tot tegen Brugge met overstroming bedreigd. Brugge en het Vrije vroegen derhalve, op advies van ingeniaris en landmeter Jan Sappart, terstond geld toe te kennen om de herstellingen uit te voeren met vette aarde en zinkrijs.

Veel gegadigden waren er niet om het werk uit te voeren. Het Vrije meende dat het een werk was van lange adem en dat wellicht driemaal zoveel zou kosten als voorzien. Aan alles was er gebrek: vletschepen, materialen, enz.

De werken aan de vaartdijk Slijkens-Plassendale blijken eind november 1671 gedaan te zijn, niettegenstaande er werkonderbrekingen waren omdat veel werklieden tijdelijk werkloos waren daar ze niet betaald werden door commies Marcus Cassetta. Deze laatste beweerde dat hij eerst een opdracht tot betaling moest krijgen van de Staten van Vlaanderen ⁽³⁴⁾.

15. Eerste steenlegging van het sas te Slijkens.

Op 15 augustus 1672 ontvingen de Staten van Vlaanderen een brief geschreven door de graaf van Monterey op zondag 14 augustus 's avonds om 10 uur te oostende. Daarin liet hij weten dat de werken aan het groot sas te Slijkens zover gevorderd waren dat het metselwerk kon beginnen. Dat werk, zo schreef hij, is "un des plus glorieux et plus memorable qu'on peut laisser à la postérité". Ik zal de eerste steen komen leggen overmorgen dinsdag vroeg. Hij spoorde de Staten van Vlaanderen aan deel te nemen aan deze plechtigheid om hun ijver en hun vrijgevigheid te tonen ten dienste van de koning en voor het welzijn van zijn landen. Hij beloofde te Slijkens te zijn tussen 6 en 7 uur 's morgens ⁽³⁵⁾ (Bowens, deel 1, p.144 geeft als datum van de aankomst van de graaf van Monterey te Slijkens 4 augustus ⁽³⁶⁾)

16. De zuidelijke vaartdijk steeds in gevaar.

De landmeters de Bie en de La Porte, die in augustus 1672 aan het werk waren bij het nieuw sas te Slijkens, hadden vastgesteld dat de spekdammen die verleden winter in de kreek werden gelegd, die loopt langs de zuidelijke vaartdijk van het fort Sint-Filip naar Plassendale, nu waren doorgestoken op bevel van de gouverneur van Oostende, Don Fernando de Valladores, onder voorwendsel dat zij schadelijk waren voor het op diepte houden van de haven van Oostende. De experts beweerden dat het weren van de spekdammen grote schade kon teweegbrengen aan de vaartdijk omdat de stroming in de kreek de teen van de

34 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 169, fo 5, fo 32, fo 37v°, fo 53v°, fo 112-125.

35 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 170, fo 253v°

36 BOWENS J. o.c., p.144.

Hij geeft 4 augustus aan als datum van aankomst van de graaf van Monterey te Slijkens.

vaartdijk zou uitspoelen. Het jaar voordien waren er immers aan die vaartdijk 10.000 gulden besteed geweest.

Er werd toen in die zuidelijke vaartdijk een voorlopige nieuwe sluis gemaakt om het overtollige water doorheen de polder van Zandvoorde naar zee af te voeren. Herman Anchemant, kanunnik van de kathedraal van Sint-Donaas te Brugge, moest daarover toezicht houden. Hij moest er nu al werken laten uitvoeren en uitzoeken wie daarvoor zou moeten betalen.

Octaviaan van Marissiën, landmeter van het Vrije en ontvanger van de watering van Blankenberge, legde op 15 oktober aan de Staten van Vlaanderen getuigenis af hoe dat hij op de zuidelijke oever van de vaart van Plassendale naar Oostende dikwijls gepasseerd was zowel te voet als te paard. Hij zag hoe het zeewater vloeide door de dijkgracht langs de kant van Zandvoorde, waardoor die gewone gracht wel driemaal zo breed werd als vroeger en ook veel dieper zodat de vaartdijk, mede door de storm, over een afstand van wel 300 roeden bijna helemaal was uitgespoeld. De Provincie heeft de doorbraken onmiddellijk laten herstellen met rijsbermen, vletten van vette aarde en het leggen van verscheidene spekdammen in deze gracht. Hij had die spekdammen daar gedurende 9 -10 maanden weten liggen en dan werden ze doorgestoken zodat het zeewater opnieuw langs de dijk liep en de rijsbermen uitspoelde ⁽³⁷⁾.

Luitenant-generaal der artillerie Boulengier kwam op 30 oktober 1672 uit Brussel om samen met de ingeniarissen de Bie, de La Porte en Plante, de spekdammen te visiteren. Hij rapporteerde daarover aan de graaf van Monterey. Er zouden opnieuw vijf spekdammen in de polder gelegd worden waarvoor de aanbesteding doorging op 28 november 1672. De werken werden aangenomen door Jacques en Adriaan Fredrix in aanwezigheid van Eugenius de Vicq, deken van Sint-Donaas, en van de burgemeesters la Coste, le Febure en la Villette tegen 400 gulden ⁽³⁸⁾.

Meester Herman Anchemant, die belast was met het toezicht over het voorlopig sluisje in de zuiddijk van de vaart van Plassendale naar Oostende, liet op 18 maart 1673 aan de Staten van Vlaanderen weten dat er dringende herstellingen moesten gebeuren. Er was gevaar dat het sluisje zou wegspoelen en het moest vermoedelijk nog toekomstige winter dienst doen. Op 17 juli 1673 vroeg kanunnik Anchemant opnieuw aan de Staten van Vlaanderen dat het voorlopig sluisje zou nagezien worden daar het nieuw sas toch niet zal gedaan zijn tegen de aanstaande winter. De grote dammen die dwars over de vaart liggen sinds mei 1671, zullen niet kunnen weggenomen worden en al de wateren zullen door dat sluisje moeten geloosd worden zoals verleden winter.

Het was september 1673 als, op aanwijzen van landmeter H. de La Porte, beslist werd vóór dat voorlopig sluisje een dam te leggen dwars door de opening om het

37 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek 170, fo 256 – 257, fo 316.

38 Ibidem, fo 359 – 360, fo 377v°

sluisje droog te leggen en te herstellen. Dat werk werd in dezelfde maand uitgevoerd door Joos de Costere tegen 6p. 13s. 4d. groten⁽³⁹⁾.

Op 22 maart 1673 kregen de Staten van Vlaanderen kennis van een brief dd. 19 maart gezonden uit Brussel door de graaf van Monterey waarin hij mededeelde dat nog 80.000 gulden nodig waren om het nieuw sas van Slijkens af te werken. De Staten van Vlaanderen moesten daartoe 6 stuivers innen op elke zak graan, Gentse maat, bestemd voor het stoken van brandewijn en ook vategeld innen op elk schip gaande naar of komend uit zee dat passeerde langs Snaaskerke of later langs het sas van Slijkens⁽⁴⁰⁾.

Het vategeld werd bepaald op 10 stuivers per last. Een last bestaat uit twee tonnen of vaten, of uit 8 kwartelen, of uit 6 tiercen, of uit 4 pijpen⁽⁴¹⁾.

17. Werken te Slijkens stilgelegd.

Het was moeilijker dan voorzien die 80.000 gulden samen te krijgen om het sas van Slijkens verder af te werken. Dat moest onverwijld gebeuren, maar het geld kwam er niet. De kas was ledig en Jan van de Walle, commies van de maalterij van het Vrije, heeft dan de penningen verschoten om de werf in stand te houden. De werklieden, die de werken al eens hadden stilgelegd in maart, waren van plan nog deze week (mei 1673) alles in de steek te laten uit vrees voor bankroet, tenzij de voogd van Ieper Bulteel en de burgemeester van het Vrije Lefevre met de zoetelaars konden afspreken voorts levensmiddelen aan de werklieden te leveren en de Provincie konden bewegen dadelijk geld te vinden om de werklieden morgen of overmorgen enige betaling te doen. Zo zou de grote schande vermeden worden als men zou vernemen dat de werklieden de bouwwerf waren ontvlucht⁽⁴²⁾.

De werken aan het nieuw sas te Slijkens werden, wellicht nog in mei 1673, toch stilgelegd. De aanwezige materialen werden verkocht om met de opbrengst het loon van de werklieden te betalen⁽⁴³⁾.

18. Overal wateroverlast in het Vrije.

Ondertussen was er door aanwezigheid van de dammen dwars over de vaart te Slijkens, in de polders grote wateroverlast ontstaan en op 19 mei 1674 zonden verscheidene polders en watering en rekwesten naar de Staten van Vlaanderen.

De sluismeesters van de watering van Blankenberge stelden vast dat het water in de vaart van Brugge naar Oostende bijna voortdurend tot op de kruin van de

---

39 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr 170, fo 5, fo 381, fo 453v°

40 Ibidem, fo 10v°

41 Zie noot 13.

42 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 171, fo 191v°

43 BOWENS J., o.c., p. 146.

dijken stond ,die dreigden door te breken. De sluismeesters van Camerlinx en van Gistel-West-over-de-Ware stelden vast dat er verleden winter grote schade was veroorzaakt aan hun sas Verloren Cost te Snaaskerke. Dat sas was gemaakt voor de scheepvaart maar niet om met volle open deuren grote massa's water te lozen. De plasberm van het sas was grotendeels weggespoeld en de westelijke zeedijk van de Gauweloze was door de stroming afgekalfd zodat hij dreigde door te breken.

Niet alleen de wateringen bij Oostende, maar ook deze ten noorden van Brugge: Groot Reygaersvliet, Rombautswerve, de kerkwatering van Oostkerke, 's Heer Baselishoek, Greveninge, Valckaertsgote en Eiensluis dienden een rekwest in. Zij lieten opmerken dat, toen in 1664 dammen werden gelegd in de vaart Brugge-Oostende, om deze te verbreden en te verdiepen, de wateren van de vaart Gent-Brugge niet meer konden geloosd worden langs het sas van Plassendale en ten dele werden afgeleid doorheen hun wateringen naar twee voorlopige sluisopeningen, gemaakt in de dijken te Pereboom en te Hoeke en van daar zeewaarts naar de sluizen en forten van Sint-Frederik en Sint-Isabella.

Die sluisopeningen of retenu's werden gemaakt door de Provincie uit zacht hout om slechts voor korte tijd te dienen: één jaar en geen 10 jaar. Zij moesten nu in behoorlijke staat hersteld worden ⁽⁴⁴⁾. Er werden toen ook nog drie kleine sluisjes aangebracht in de dijken van de Zoutevaart. Die openingen werden in 1670 opnieuw gebruikt als de schuursluis van Plassendale voor onderzoek werd afgedamd. Te Plassendale werd toen ook een vingerling gemaakt en het water werd afgeleid naar de kleine sluis van de watering van Blankenberge.

Als in 1671 de dammen te Slijkens waren gelegd werd eenvoorlopig sluisje aangebracht in de zuidijk van de vaart Plassendale-Slijkens. Al die noodoplossingen waren eigenlijk onvoldoende voor de afwatering in de winter ⁽⁴⁵⁾.

19. Brugse kooplieden als geldschieters.

De werken aan het sas van Slijkens blijken heel het jaar 1674 stil gelegen te hebben wegens de staat van oorlog met Frankrijk. De bargie werd trouwens overvallen door de Fransen en de passagiers werden deels geplunderd, deels ontvoerd.

Op 12 januari 1675 ontvingen de Staten van Vlaanderen een rekwest van Jacques van Elle, Philippe van Steelandt, Sebastiaan Bucquoy, Franchois de Meulenaere en Ferdinande van Pruyssen, kooplieden van Brugge, om de werken aan het sas verder te zetten. Ze stelden voor dadelijk 100.000 gulden voor te schie-

---

44 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 173, fo 216v°, fo 221v°

S.A. Gent. Reeks 92, bundel 28, map 8.

45 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 173, fo 36.

S.A. Gent. Reeks 92, bundel 28, map 6.

ten. Dagelijks leden ze grote schade door het stil liggen van de werken. De trafiek werd afgeleid over Zeeland en andere plaatsen. Van de goederen die te Oostende gelost werden en over land naar hun bestemming werden gebracht, waren er heel wat die onderweg verdwenen, vooral eetwaren en dranken.

De landvoogd, de graaf van Monterey, liet op 26 juni 1675 aan de Staten van Vlaanderen weten dat het de wil was van Zijn Majesteit dat het sas zo spoedig mogelijk werd afgewerkt. De Staten van Vlaanderen moesten gedeputeerden naar het Hof te Brussel sturen samen met enkele vertegenwoordigers van de kooplieden om de octrooibrieven te bekomen. Het was nu immers hoog tijd om de nodige materialen voor de voortzetting van de werken aan te schaffen⁽⁴⁶⁾.

In het sas te Slijkens waren tot nog toe 1.500.000 tot 1.600.000 gulden geïnvesteerd met inbegrip van de materialen die gekocht en betaald werden om te kunnen voortwerken. Dat alles zou nutteloos zijn als het sas niet afgewerkt werd.

Al de werken die nog te doen waren werden door Hendrik de La Porte geraamd op 212.030 gulden zonder rekening te houden met de moeilijkheden die de Fransen nog konden maken met de leveringen van steen uit Asse, Balegem en Namen, en van kalk uit Doornik.

De afgevaardigden van de kooplieden van Brugge verschenen op 1 maart 1675 op de Staten van Vlaanderen te Gent om de voorwaarden voor de lening en de terugbetaling ervan te bespreken. Ze stelden voor terugbetaald te worden, de interesten inbegrepen, door het recht van 13 stuivers per vat te lichten op alle waren die op de rivier Brugge- Oostende zouden passeren. Dat vategeld zou in handen van de kooplieden gestort worden die het zouden beheren en erover jaarlijks rekening afleggen. De Staten van Vlaanderen verklaarden zich daarmee akkoord⁽⁴⁷⁾.

Op het verzoekschrift, daarover door de Staten van Vlaanderen aan de koning gericht, kwam op 20 maart 1675 van uit Brussel de gedrukte ordonnantie van Karel II, koning van Spanje, die instemde met het akkoord gesloten met de kooplieden van Brugge op advies van de thesaurier-generaal en van de commies van Domeinen en Financiën.

20. Werken te Slijkens hervat.

De koning besloot, na beraadslaging met de landvoogd, de werken aan het sas van Slijkens te laten hernemen. Inmiddels was de graaf van Monterey vervangen door een nieuwe waarnemende landvoogd Don Carlos de Gurrea Arragon y Borja, hertog van Villa Hermosa, graaf van Luna.

---

46 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 174, fo 316v°, fo 352, fo 356v°
S.A. Gent. Reeks 92, bundel 29, map 6

47 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 174, fo 385, fo 390v°, fo 437v°

Vanaf 1 april zullen 13 stuivers vategeld mogen gelicht worden op alle vervoer van waren tussen Brugge en Oostende. Uitzondering werd gemaakt voor de schepen met soldaten, met krijgs- en mondvoorraad, materialen en andere zaken in dienst van Zijn Majesteit. Uitgezonderd waren ook: het vervoer van hooi, korenschoven, brandhout, fruit en groenten, mest en drek van het platteland in de omtrek.

De Brugse kooplieden vroegen ook dat de Staten van Vlaanderen 100.000 gulden zouden uittrekken uit de ontvangsten van de rechten op in- en uitgaande brandewijn en ook op de in- en uitvoer van zout. De kooplieden zelf boden nog aan 25.000 gulden ter beschikking te stellen boven de reeds gemelde 100.000 gulden tegen dezelfde voorwaarden. Desnoods kon het vategeld van 13 op 16 stuivers gebracht worden ⁽⁴⁸⁾.

Op 17 september 1675 ontvingen de Staten van Vlaanderen een brief van hertog Villa Hermosa uit het kamp van Waver waarin hij stelde dat het sas van Slijkens nog vóór het einde van het jaar zou moeten geopend worden en de zeeschepen zouden moeten kunnen passeren. Daartoe moesten de dammen weggenomen worden en de aanslibbingen in de rivier tussen Plassendale en Slijkens opgeruimd worden op kosten van de Provincie.

Landmeter H. de La Porte had berekend dat alle hindernissen opruimen, ook hetgeen in de grond was blijven zitten van het oud sas van Plassendale, 18.000 gulden zou kosten. Het seizoen was volgens hem te ver gevorderd om nu nog de aanslibbingen te verwijderen omdat de rivier daarvoor zou moeten droog gelegd worden.

De Staten van Vlaanderen vreesden dat er wel eens militaire akties tegen de koopvaardis-schepen op de vaart zouden kunnen ondernomen worden. Het gewezen fort van Plassendale stond destijds onder het gezag van de superintendant van de wapens in Vlaanderen. Het nieuw fort Sint-Filip te Slijkens werd echter onder het gezag van de gouverneur van Oostende geplaatst omdat de toenmalige superintendant, de graaf van Salazar, bij de bouw van het fort van Slijken afwezig was. De Staten van Vlaanderen stelden de hertog Villa Hermosa voor het fort Sint-Filip voortaan onder het gezag van de superintendant in Vlaanderen te plaatsen zoals dat trouwens het geval was met al de forten langs de vaart Brugge-Oostende ⁽⁴⁹⁾.

In december 1675 waren andermaal dringende herstellingen nodig aan de zuidelijke vaartdijk tussen Slijkens en Plassendale. Na aanbesteding werd het werk aangenomen door Dominicus de Masener tegen 3.470 gulden ⁽⁵⁰⁾.

---

48 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 174, fo 445.

S.A. Brugge. Zie noot 13.

49 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 176, fo 299v°, fo 303, fo 325.

50 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek 177, fo 131v°, fo 141.

21. Opening van het sas van Slijkens.

Toen de hertog van Villa Hermosa half december 1675 besloten had de opening van het sas te Slijkens, om een onbekende reden, te verbieden, trok een afvaardiging van de Staten van Vlaanderen naar Brussel over Temse en Rupelmonde.

Op 2 januari 1676 gaf de hertog van Villa Hermosa de toelating de dammen te Slijkens weg te graven⁽⁵¹⁾.

Eindelijk, op 14 februari 1676 kon het sas geopend worden en ingewijd door de hertog van Villa Hermosa, gouverneur van de Zuidelijke Nederlanden. Hij was daags tevoren in Oostende aangekomen en prachtig onthaald door de gouverneur van de stad en door het magistrat.

Op de dag zelf was hij aan boord van het geleischip de CASTEL RODRIGO, kapitein Christoffel de Vinck, gevolgd door een tweede geleischip de SINT-FRANCISCUS, en door enige koopvaardij schepen, en voer naar het nieuw sas om de doorvaart te openen.

De bisschop van Brugge, François de Baillencourt, had in het fort Sint-Filip de mis opgedragen en kwam met de vereiste plechtigheden het sas inzegenen. De hertog zeilde, met zijn prachtig versierd schip, onmiddellijk gevolgd door de andere schepen, onder het geschal van de trompetten en het losbranden van de kanonnen, van de schepen, van de stad en van het fort, in de richting Brugge⁽⁵²⁾.

22. De gouverneurs van Oostende en Slijkens maken moeilijkheden voor de vrije doorvaart.

Het sas was nog maar pas geopend of de gouverneurs van Oostende, Don Diego di Espinosa, en van het fort Sint-Filip, maakten moeilijkheden over de doorvaart van vreemde schepen. Zo verhinderden ze de doorvaart van een Engels schip met wijn van Nantes. Ze beweerden dat het doorvaren voorbehouden was aan de schepen van de onderdanen van Zijn Majesteit. Na aan dat schip voorlopige doorvaart te hebben verleend, werden nog drie andere schepen door de gouverneur te Oostende tegengehouden.

De Staten van Vlaanderen vroegen dat aan de gouverneurs zou opgedragen worden dat ze zich moesten schikken naar het arrest van 28 maart 1669 dat elk vreemd schip vrij mocht doorvaren.⁽⁵³⁾

De Staten van Vlaanderen lieten ook weten aan Zijn Excellentie dat, volgens de akte van 23 januari 1671, ze alle rechten zouden uitoefenen over het nieuwe sas zoals ze dat deden over het sas van Plassendale. De gouverneurs van Oostende

---

51   Ibidem, fo 135, fo 153v°

52   BOWENS J., o.c., p.149.

53   R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 177, fo 249v°.

S.A. Brugge. Zie noot 13.

en van het fort van Plassendale hadden er het gezag niet over en ze hebben zich dus niet te moeien met de doorvaart van de schepen ⁽⁵⁴⁾.

Als voorlopig sasmester te Slijkens werd ingeniarijs F. de Bie door de Staten van Vlaanderen aangesteld. Hij moest de gouverneur van het fort Sint-Filip duidelijk maken dat hij geen sasrechten mocht ontvangen ⁽⁵⁵⁾.

Het was echter vooral de gouverneur van Oostende die de vreemde schepen belette naar Brugge door te varen o.m. een Engels scheepje met boter van Ierland voor Brugge. Wat de Brugse koopman en poorter Roberto Contalis ook kwam bepleiten bij de gouverneur, het mocht niet baten. De gouverneur antwoordde dat niemand zich met zijn zaken te moeien had. Hij was niet bij machte vreemde schepen te laten passeren zolang hij van Zijn Excellentie geen antwoord had gekregen op de vragen die hij hem daarover had gesteld ⁽⁵⁶⁾.

In de maanden maart en april 1676 bleven zich moeilijkheden voordoen in verband met de vrije doorvaart. De gouverneur van Slijkens liet geen schip uit Oostende of uit zee passeren tenzij na voorlegging van een paspoort afgeleverd door de gouverneur van Oostende die zich daarvoor 6 schellingen groten liet betalen ⁽⁵⁷⁾.

De gouverneur van Oostende wilde nu ook de schepen, die de haven van Oostende binnenkwamen en naar Slijkens voeren, controleren naar hun soort lading.

De Staten van Vlaanderen lieten daarop aan de landvoogd Villa Hermosa weten dat ze weliswaar de vrije doorvaart hadden bekomen, maar het was echter wel een oude gewoonte van de wacht van de vesting Oostende dat een adjudant met 2 of 3 soldaten aan boord gingen. Ze vroegen aan de schipper van waar hij kwam, waaruit zijn lading bestond en voor wie ze bestemd was. Zij openden het luik waar de lading lag en namen uit elk schip, groot of klein, geladen met wijn een stuk van de beste namen en verdeelden dat onder elkaar. Uit schepen geladen met fruit werd er genomen naar discretie. Uit schepen geladen met kabeljauw of andere dergelijke vis, werden tenminste vijf kabeljauwen genomen. Van de kleine vissers geladen met verse tongen of platen namen ze een zootje. Uit schepen geladen met zout, enz. werd er genomen naar discretie.

Om die praktijken wat in te dijken sloten de heer van Ophem en de gedeputeerden van de Staten van Vlaanderen met de gouverneur van Oostende Don Diego di Espinosa een overeenkomst. Ze zullen de gouverneur een jaarlijkse vergoeding toekennen te nemen uit de kas van het vategeld ofwel zal men iets meer vragen voor het sasgeld.

---

54 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 177, fo 251v°

55 Ibidem, fo 256v°, fo 259v°

56 Zie noot 13

57 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 177, fo 272v°.

R.A. Brugge. Resolutieboek Vrije 682.

Een preciese verklaring afleggen over de kwaliteit en de kwantiteit van de goederen was voor de schippers vaak zeer moeilijk, zometert onmogelijk. Ze konden daardoor te Oostende soms 14 dagen tot een maand tijd verliezen. Ze verkozen daarom met de goederen van Engeland naar Holland of Zeeland te varen liever dan naar Oostende.

Weldra echter zag men in dat het moest volstaan dat de schippers een summiere verklaring van de vervoerde goederen moesten afleggen volgens de brevetten en connossementen in hun bezit⁽⁵⁸⁾.

22. Verdere afwerking van het sas van Slijkens.

De hertog van Villa Hermosa liet op 9 maart 1676 van uit Brussel aan de Staten van Vlaanderen weten dat er nog enkele werken werden uitgevoerd of moesten uitgevoerd worden om het sas van Slijkens en zijn afhankelijkheden te voltooien. Hij vroeg 100.000 gulden te bekomen op dezelfde wijze uit de rechten op zout en brandewijn zoals toegestaan volgens de patentbrieven van 26 maart 1675⁽⁵⁹⁾.

Ingeniaris F. de Bie, voorlopig sasmeester van Slijkens, vroeg op 17 september 1676 aan het Vrije enkele noodzakelijke kleine werken aan het sas van Slijkens te doen, maar die toch van groot belang waren voor de goede werking van het sas. Het ging o.m. om ijzeren kettingen om de sasdeuren open te houden tijdens het schuren, het plaatsen van palen in de schorre om de grote schepen aan vast te meren die voor het sas zouden liggen, het aanschaffen van vier nieuwe repen om de vloeddeuren open te houden, van winden om de verlaten in de sasdeuren open en toe te draaien, om smeer en olie om de deuren en de verlaten te smeren, alles samen voor 800 gulden. Onmiddellijk werd hem daartoe de toelating verleend⁽⁶⁰⁾.

Andries Tyssen was wellicht de eerste sasmeester die te Slijkens werd benoemd na de voorlopige aanstelling van F. de Bie. Hij overleed al in 1682 en werd opgevolgd door Jacob Everlinck die er vele jaren sasmeester zou blijven tot aan de komst van zijn opvolger Joseph Olleviers op 1 januari 1711.

De sasmeester van Slijkens werd op het einde van 1686 door de Staten van Vlaanderen ook belast met het toezicht op "s Lands Magazijn" te Slijkens en op de scheepsuitrustingen tot uitreding van Zijn Majesteits convooischepen⁽⁶¹⁾.

Ondertussen was de hertog van Villa Hermosa, een van de bekwaamste en voortreffelijkste waarnemende landvoogden, vertrokken na het overlijden in 1679 van de titulaire landvoogd Don Juan. De nieuwe titulaire landvoogd werd de Ita-

---

58 Zie noot 13.

59 R.A. Gent. Staten van Vlaanderen. Resolutieboek nr. 177, fo 292v°

60 R.A. Brugge. Resolutieboek Vrije 682

61 Zie noot 13.

liaanse prins Alexander Farnese (de tweede met die naam) die hier toekwam in oktober 1680. Ons klimaat was hem niet gunstig en Madrid overwoog hem te vervangen. In 1682 kwam opnieuw een waarnemende landvoogd toe, de Duitse diplomaat Otto Hendrik, markies van Grana, die al in juni 1685 overleed door ziekte. Hij werd opgevolgd door een nieuwe waarnemende landvoogd Francisco Antonio de Agurto, markies van Gastañaga, die dienst deed tot 1692. In ongenade gevallen ging hij te Oostende scheid in april 1692. Een nieuwe titulaire landvoogd werd benoemd, Maximiliaan Emanuel, keurvorst van Beieren, die de Spaanse periode in de Zuidelijke Nederlanden en in Oostende zou afsluiten in het begin van de jaren 1700 ⁽⁶²⁾.

Raymond Vancraeynest

1 maart 2002

---

62 LEFEVRE J. Het slotbedrijf van het Spaans regime in de Zuidelijke Nederlanden 1648 – 1700, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1e uitgave, deel VII, p. 107- 108.